

RYDBERG, VIKTOR

**Om nakenhet och klädselsätt : [med
anledning af striden om Oscar Björcks
frismålningar i Operakällaren] / af Viktor
Rydberg**

Stockholm : Bonnier
1895

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

RIDBERG, V.

1781

Schuldas 75

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 520 443

Estet.
(Ry)

Om

Nakenhet och Klädselsätt

af

Viktor Rydberg

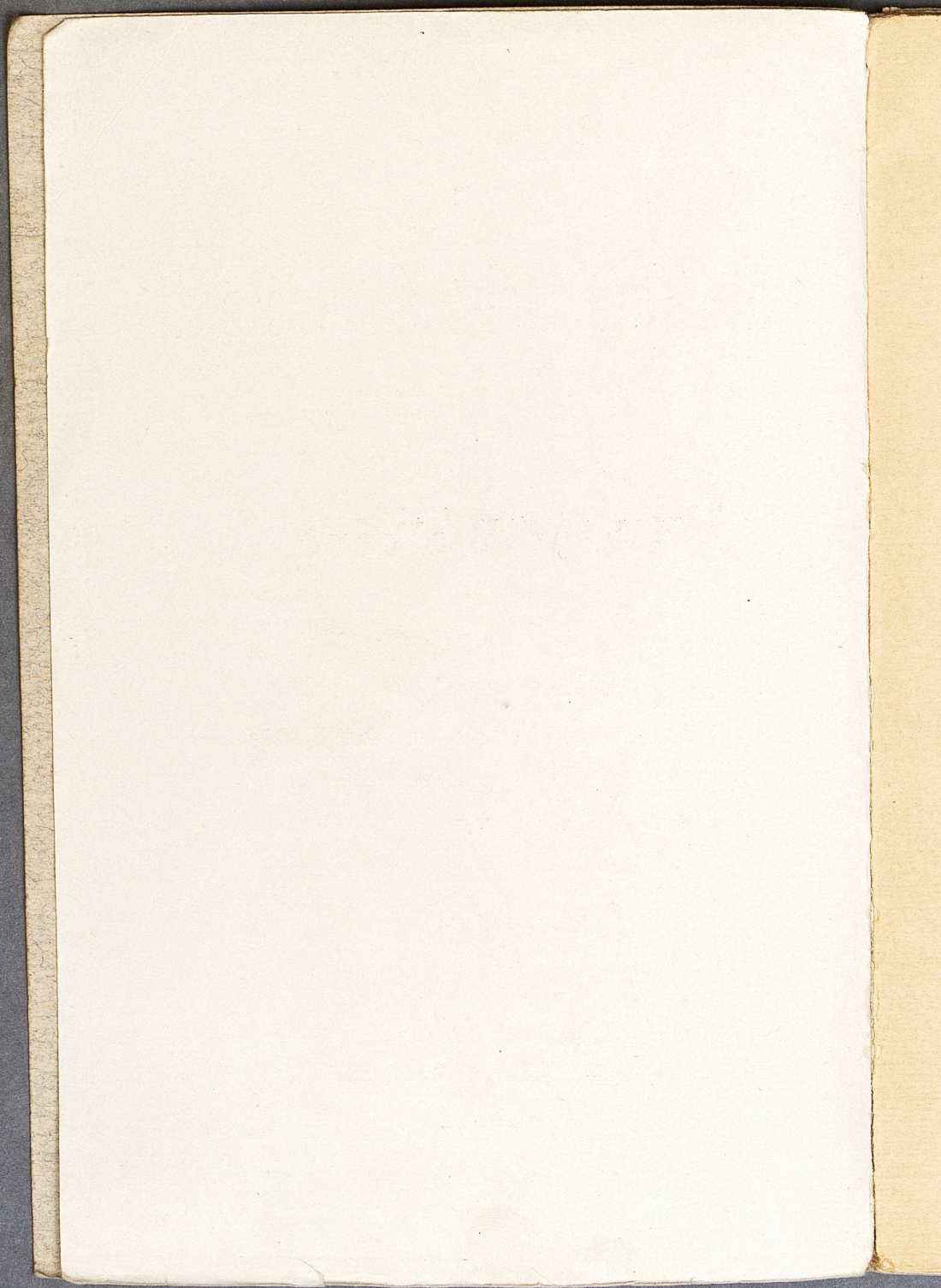

(Med anledning af striden om Oscar Björcks
frismålningar i Operakällaren)

Stockholm. Albert Bonniers förlag.

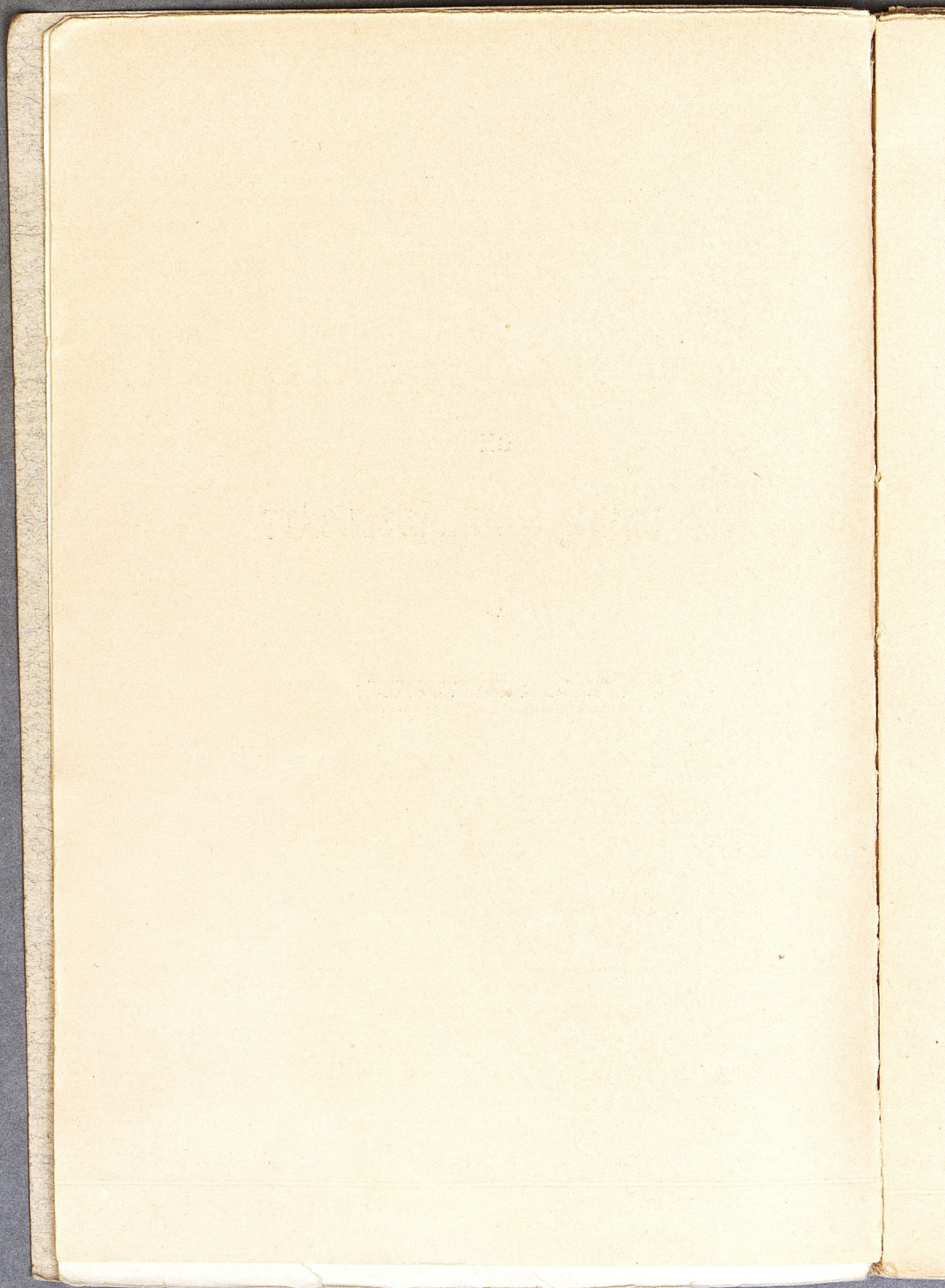
Pris 50 öre.

OM
NAKENHET OCH KLÄDSELSÄTT

AF

VIKTOR RYDBERG.

OM
NAKENHET OCH KLÄDSELSÄTT.

AF

VIKTOR RYDBERG.

(Med anledning af striden om Oscar Björcks
frismålningar i Operakällaren.)

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1895.

De klädselsätt, som under de sistförflutna århundradenas lopp framträdte, det ena efter de andra, i mer eller mindre allmänna modedräkter och därmed tillvunnit sig ett slags betyg på respektabilitet, böra de i sedligt afseende ovillkorligt ställas högre än den nakna människogestalten, sådan konsten, idealiserande eller icke, har återgifvit den?

Frågan står i ett nära sammanhang med en annan, nämligen den, om nakenheten i samma mån som den ingått i folkens lefnadssätt och seder visat sig fördärlig för deras moralitet.

Etnologerna äro sinnade att besvara den senare frågan med nej. Redan Kristoffer Columbus var det. Antagligen redan Tacitus.

Columbus gjorde den iakttagelse, att kvinnorna i en indianstam, som gick naken, voro kyska och blygsamma. De tillbaka-visade med ovilja anbud, som, understödda af lockande gåfvor, gjordes dem af hans sjömän. Hans bekantskap med andra indianstammar, hvilkas kvinnor mer eller mindre hade sina behag höljda, föranledde honom till den slutsats, att ju mer de voro klädda, så mycket större var deras lättfärdighet.

Det är långt ifrån mig att vilja upphöja denna slutsats till en allmängiltig lag. Men den erfarenhet Columbus gjorde visar dock, i förening med liknande från andra världsdelar, att nakenheten icke under alla omständigheter skadar sedligheten och att kläderna icke under alla omständigheter främja den.

Våra germaniska förfäder voro icke särdeles måna om att hölja sina lemmar. Den vanliga dräkten var en mantel, ingen-

ting vidare. Manteln bars mot väderleken, ej för att dölja kroppsformerna. De som hade råd och lust att vara klädda under manteln, buro en mycket tätt åsittande dräkt, *singulos artus exprimens* säger Tacitus. Kvinnornas klädsel liknade till regel männens. När de hade en tunik, var denna utan ärmor och lämnade en del af bröstet bar. Germanernas största nöje var att se nakna ynglingar dansa vapendansen, och alla deras festliga sammankomster bjödo dem detta skådespel. Tacitus kan icke nog beundra dessa nakenhetsvana germaners stränga sedlighet på könslifvets område. Utsväfvande voro de däremot i spel och drickande.

Af dessa och liknande sakförhållanden frestas man, som jag nämnde, till det antagande, att nakenheten, om den icke är gagnelig för det moraliska lifvet, dock säkerligen icke är fördärflig, om den nämligen,

för att nyttja en liknelse, behandlas som vän i huset. Annat torde förhållandet vara, om man pekar finger åt och drifver den på dörren. Då händer det kanske, att den återkommer som fiende och vill förföra dina söner och döttrar, om de icke redan äro förfördä af — klädseln och det lockande mysterium, som denna frammanar för inbillningskraften, ty sådan kan klädseln vara.

Det finnes en kysk nakenhet och ett okyskt döljande af lemmarna. Den kyska nakenheten har i allas vår fantasi anor från paradiset, och den stannade icke innanför Edens portar, när våra första föräldrar måste lämna lustgården bakom sig. Känslan af kysk nakenhet har följt släktlederna på deras vandring genom jordelifvet. Huru än pryderiet må anfakta sig, är det i paradisdräkten Vår Herre sänder de anländande själarna till oss. Och lika litet som födelsen skäms för nakenheten, lika litet göra det sjukdomen

och döden. Inför läkarens vetenskapliga undersökning och sjuksköterskans ömma omsorg står pryderiet med förlamad tunga. Så äfven inför döden.

»Kryddor vi hade
med oss af ljuflig doft,
tvädde och lade
neder hans dyra stoft,»

sjunga kvinnorna vid Jesu graf. Och när valkyrian Segerdrifva lär sin unge hjälte goda runor, säger hon:

»Bad skall du laga
åt dem, som bortdöda äro,
kamma och torka dem,
innan de komma i kista,
och bjuda dem sälla sofva.»

Oftast var det väl kvinnorna, som fullgjorde denna plikt. Fromme hedningar gjorde det ej blott mot fränder, utan ock mot främlingar, omkomna på vägen eller

fallna på slagfältet ellet uppkastade som lik på hafsstranden.

* * *

Det var historiska makter, som frammanade den helleniska nakenhetskärleken, som i sin ordning gifvit de bildande konsterna i Europa deras lyftning. De helleniska staterna voro små stadssamhällen, som för sin trygghet kräfdde största möjliga lekamliga kraft och uthållighet, samt vapenduglighet hos sina medborgare. Däraf uppstod gymnastiken. Med gymnastiken följde nakenhet vid kroppsöfningar, och med denna följde nakenhet i konsten. Under arbetet med musklernas utbildande å gossen och efeben, i Sparta äfven å ungmön, och med den mänskliga lembyggnadens framställande i brons och marmor vaknade idealiseringsdriften, urvalsinstinkten — samma instinkt, som, nedlagd i all naturen, omedveten verkat

under de geologiska åldrarna i växternas och djurens formutdaning och formförvandling och nu med liknande syfte, men med full medvetenhet och samlad kraft framträdde i människovärlden, så långt som denna var hellenisk.

Syftet var, såsom påpekats, ett rent praktiskt, föreskrifvet af valet för samhället och dess medlemmar mellan frihet och slafveri, lif och död. Syftet var styrka, ut hållighet, smidighet. Men under sträfvandet mot detta mål gjordes upptäckter af vikt för konsten. Väl hade man redan från början insett, att människokroppens ställningar och rörelser uppenbara en mer eller mindre vunnna samstämmighet mellan viljekraft, nervlif och muskelrörelser; men hvad man fann var, att denna samstämmighet, ju fullkomligare den är, gör en så mycket mer estetisk verkan; att den vunna smidigheten, parad med psykisk jämvikt, framkallar detta

obestämbara ljufva, som kallas charis, gratie, behag; att den unga styrkan, parad med samma jämvikt, ger skönhet åt rörelsernas linier; att den mogna kraften, förenad med känslan af värdighet, närmar det kroppsliga till något, som kan kallas majestät; och att rörelsernas behag, skönhet eller ädelhet äro i ett visst förhållande äfven till den lugnt stående eller hvilande lembyggnadens proportioner. På kroppen under en burgundisk dräkt eller under en rock »med styfva dykränger» eller under snörlif och styfkjortel skulle dessa upptäckter, om de då varit möjliga, dock aldrig blifvit så i enskildheter gjorda och klart fastställda, ej heller tillämpade på lembyggnaden i dess helhet. Och utan tvifvel bidrogo de ock till att fullända och mot ombytligheten skydda den dräkt, som bland alla dräkter är den enda verkligt sköna, den hvars veck falla i vacker öfverensstämmelse med kropps-

formerna, tyngdlagen och tygets mjuka eftergifvenhet, den dräkt, som blifvit kallad nakenhetens eko och är på samma gång det kyskaste af alla klädselsätt, den helleniska.

* * *

Finge pryderiet efter eget behag tillverka en konsthistoria, skulle det antagligen draga ett bredt streck mellan den hednisk-antika tiden med dess nakenhetsstudier och nakenhetsbeundran och den gammalkristna konsten. Det skulle föreställa sig apostlarnas och martyrernas samtida trossyskon vända bort hufvudet vid åsynen af annan nakenhet än ansiktets och händernas, hvilka ju också äro kroppens mest själfulla delar och de högre stämmorna i lembyggnadens symfoni. Men sådana streck äro i historien okända som annat än schematiska, dragna för öfverskådlighetens skull. Det hände,

att martyrsers sista hvilorum smyckades med bilder af nakna amoriner och nakna profeter. Nakenheten i konsten öfvergafs knapast förr än man på grund af konstförfallet var ur stånd att riktigt teckna en blottad kropp, och den framträdde på nytt, när man åter var i stånd att göra det med någorlunda säker hand.

Det är studiet af den hedniska antiken, som möjliggjort eller underlättat för kristne mästare att gifva de bibliska gestalterna den formernas ädelhet, hvarmed vår känsla vill smycka dem. Den konst, som räknar Fidias och Praxiteles bland sina stora namn, ha vi ytterst att tacka för, att Edens människor kunnat tecknas människovärdigt, och att Jesus, blottad i Jordans vatten, blottad på korset och i sin sörjande moders armar, fått i sin lekamliga företeelse något af idealmänniska.

Vi stå således redan i det afseendet i förbindelse till konstnärernas nakenhetsstudier. Det är skäl att minnas detta, när stormar uppstå mot verkliga eller förmenta missbruk af nakenheten i konsten. Skäl äfven att fråga, om dessa missbruk innebära större faror för sedligheten än de excentriska klädselbruken inom modevärlden medföra. Svaret på den frågan bör kunna främja betraktelsens oväld, eftersom vi lefva i en värld, där företeelserna ha relativ natur och måste mätas den ena med den andra.

Det är lätt att inse hvad ondt en storm kan åstadkomma, som riktar sig mot hvad man tycker vara och som kanske är ett missbruk i framställningen af det nakna. Om berättigad sedlig harm är stormens väckare, så torde det väl knappt gifvas ett exempel på att stormens väckare också varder dess ledare. Ledningen hemfaller åt pryderiet, och stormriktningen vrides då så

pass många streck ur sin kosa, att anloppet göres ej mot nakenhetens missbruk i konsten, utan mot dess bruk. Därmed är anloppet förfeladt, ty kulturvakten kring konstens helgedom är för stark för att icke tillbakaslå det. Men de, som skörda vinning af striden, äro hvarken angriparna eller försvararna, utan den hop, som i konstförsvararnas seger åt nakenhetens rätt se en seger åt konstens missbruk, medan försvararna gärna räcka de ärliga bland angriparna handen med den försäkran, att de betrakta som ett vittnesbörd om ett folks hälsa, att det kan uppställa en frivillig sedlighetspolis, ehuru de nödgas afvärja dess missriktade tjänstenit.

Däremot vet jag icke hvad ondt det kan åstadkomma, att storm väckes mot ett oskönt och skamlöst klädselsätt. Men oväder af det slaget får man sällan eller aldrig bevittna, antagligen därför att man på för-

hand vet, att de äro till ingen nytta. Ett mode viker endast för ett mode, men icke för estetisk eller sedlig förtrytelse.

* * *

Nästan hvarje ändring i den kvinnliga modeklädseln synes i början underlig. Ej sällan synes den skamlös. Och det är just hvad dess uppfinnare och första spridare vilja, ty dess uppgift är att fästa männens uppmärksamhet på dess bärarinnor. För vissa bland dessa är uppgiften icke endast en koketteriets eller galanteriets sak; det gäller för dem att segra eller gå under i striden för brödet och lifsnjutningen. Det är nämligen ingen hemlighet, att modernas uppfinnare, som till regeln äro i ropet komna f. d. skräddaregesäller och hårfrisörer, såsom Léonard och Worth, anse klokast att icke uppträda som enväldshärskare öfver det

kön, som våra fäder kallade det »smyckeglada», utan att styra det med råds råde hämtadt ur könets egna leder. Och hvad är då naturligare, än att i rådkammaren inkallas »damer», till hvilkas yrkesstudium och lefnadsbröd hör att genom något utmanande eller afstickande i skick och klädsel draga till sig det andra könets blickar och väcka lystna idéassociationer? Så var det förr; så är det än. Redan Bossuet, det 17:de århundradets bekante andlige vältalare, häntydde därpå från predikstolen, och på 1890-talet skrifver estetikern Eugène Véron, att *la plupart du temps ces modes excentriques sont lancées par des femmes, qu'on recrute exprès pour cela parmi les prostituées les plus connues.*

Men hur förklara, att den förnäma världens tongifvande kvinnliga kretsar motaga moder, som räckas dem af smutsiga händer? Orsaken torde väl vara den, att de bästa inom dessa kretsar ha högre

uppgifter att lefva för än ändringar i toaletten, hvilka sålunda hemfalla som byte åt de andra, hvilkas hjärnor ej ha rum för annat än klädselproblemer och hvilkas estetiska bildningsgrad är jämförlig med de ifrågasvarande skraddarnes och hårfrisörernas, och som måhända endast genom sin samhällsställning skyddas mot att sjunka mycket djupt.

När så den tongifvande pikanta hertiginnan X. eller den sköna grefvinnan Y. har vågat första steget, följa andra efter, och så åter andra. Modejournalernas pennor, det snart i saken intresserade penningkapitalet och modisternas försäkran, att de, för att ej vedervåga sitt anseende, måste rätta sig efter det nyaste modet, trygga en sex månaders eller kanske ett helt års seger eller mer åt företaget. Det mode, som då undantränges af det nya, synes snart så löjligt, att de ärbara kvinnorna, för att *icke* falla i ögonen, nödgas ikläda sig samma dräkt,

som blifvit uppfunnen för att draga blickarna till sig. Det nya klädselsättet väcker naturligtvis i början motstånd; men detta förlamas med märkvärdig hast, och fienderna varda proselyter. När 1671 den hårklädsel, som fick namnet *coiffure hurlupée*, uppkom, fann madame de Sevigné den »förskräcklig». Fjorton dagar därefter uppmanade hon enträget sin dotter att anlägga den, emedan de damer, som gjort det, »kommo de andra att darra». De plötsliga omvändelserna af detta slag äro, kan man säga, normala företeelser på modeväsendets område. De starkaste stridsropen mot det nya, om det blottar något, som förut varit höljdt, upphäfvast af pryderiets bataljoner. Och det är de, som med fanor och spel gå öfver till det motsatta lägret, så snart de funnit att de tongifvande äro där. Det nyss oanständiga förvandlas då till anständigt, och det osedliga till oskyldigt.

Man gör emellertid pryderiet orätt både i ordböcker och i psykologiska skildringar. Ordböckerna, ända intill Littrés franska, betona det *tillgjorda* i dess blygsamma later. De Latena betecknar det som *hycklad* blygsamhet. Men pryderiet kan också vara ärligt och torde rätt ofta vara det. För den ärligt pryda är sedlighet detsamma som anständighet, och anständigt är allt, som fått hertiginnan X:s och grefvinnan Y:s och öfriga tongifvandes betyg på att vara det. Den ärligt pryda står omedvetet kvar på den primitiva ståndpunkt, där sed och sedlighet icke skildes åt. Men medan seden hos de äldre folken gick i arf från släkte till släkte, och hos orientalerna gör det ännu, ändras hos våra pryda personer anständighetsföreställning och anständighetskänsla med modejournalen.

Ett vittnesbörd härom ger oss den famösa turnyren, Sedan den i början af

1700-talet, i trots af vämjelse och äckel, fått sin bekanta plats tryggad åt sig, befann den af de pryda vara anständig, och dess välde syntes onedstöligt, tills det föll en fyndig motståndare in att utsprida det rykte, att den i längden skadade sina bärarinnors hy och kom åtminstone deras näsor att rodna. Då försvann den med ens. Den dök upp igen mot slutet af samma århundrade och fick den rättframma benämningen *cul postiche*. Pryderiet försonade sig snart med saken, men försonade sig icke med benämningen, innan den blifvit förkortad till *postiche*. Våra samtida ha bevitnat turnyrens tredje ankomst till världen, pryderiets förnyade erkännande af dess anständighet, samt estetikernas och klädselhistorikernas eftermäle åt den bortgångna, ett eftermäle, som kan återgifvas i det enda ordet skamlöshet.

Omkring år 1740 var det rent af oan-

ständigt att visa sin ansiktshy. Pryderiet fordrade, att denna anstötliga nakenhet skulle döljas under smink och puder. Något längre fram förklarades det vara oanständigt, ja onaturligt att bära eget hår i stället för peruk. Däremot var det mot slutet af 1700-talet icke oanständigt att bära ett så uringadt lifstycke, att barmen, när dess ägarinna gjorde en liffig rörelse, lämnade sitt rymliga fångsel.

Man finner här af hvad pryderiets omdömen äro i sig själfva värda. De rätta sig efter moderna och skifta med dem. I ett afseende är dock pryderiets uppfattning fast och oföränderlig: i fråga om den kroppsliga lembyggnadens rena nakenhet. Men pryderiets dom öfver en sådan nakenhet står fast endast därför, att den aldrig kan varda modesak. Om ej luftstreck, årstider och väderlek förbjöde det, vore detta likväl omöjligt, emedan skraddare och modister

ej kunna förtjäna pengar på nakenheten och emedan de modefrämjarinnor, om hvilka jag nyss talat, skulle gå miste om det slags blygsamhet de känna till och som, för att anföra en fransk psykologs ord, består i att *cacher ce que leur intérêt défende de montrer et à ne voiler le reste que pour laisser à l'imagination toute liberté d'en exagérer la perfection.*

Modernas ombytlighet beror icke, såsom man alltför ytligt menat, på en i människonaturen nedlagd håg för omväxling. Det har funnits århundraden, då klädselsättet, likasom andra bruk, med obetydlig förändring gick från släktled till släktled. Modernas ombytlighet har sin förklaring i deras uppkomst. Ett mode uppkommer för att leda blickarna till deras bärarinnor. När det är vordet allmänt, kan det just fördenskull icke längre tjäna sitt ändamål. Det måste då vika för ett nytt.

Som sagdt: öfver den rena nakenheten, vare sig i verklighetens eller i konstens värld, står pryderiets förkastelsedom orubb- ligt fast. Kanske dock med undantag för bildbibelns skildringar af Adam och Eva i paradiset, af de nakna människor, som kämpa med syndaflodens böljor, af Batseba, som David bespejar, och af Susanna, som bespejas af ögonen i de tre babyloniska samhällspelarnas kapitåler. Ty pryderiet hyser aktning för det respektabla, och om icke annat, så äro permarna, inom hvilka dessa skildringar förekomma, ägnade att till- tvinga sig pryderiets respekt och nödga det till undantag.

I strider om ett konstverks sedliga be- skaffenhet vore det fördenskull bäst för båda de omdömesgilla parterna, att de undsluppe en sådan *tertius interveniens*, som blott kan ropa, men icke gifva skäl värda att lyssna till. Det vore bäst, om man på något

sätt kunde hindra de pryda att skrika in i diskussionen. Men det är omöjligt. Fördenskull innebär hvarje sådan strid ett gifakt till dem, som ha att vaka öfver konstens rättigheter. Till de främsta bland dessa hör den att värdigt efterbilda de ädlaste former, till hvilka naturens utvecklingsarbete på vårt jordklot hitintills hunnit, de former, som symboliskt återgifva det högsta, hvartill sjäslifvet på vår ö i världsrymden kunnat nå, och äro det värdiga omhöljet åt en ande, som är i stånd att på konstens, vetenskapens och den religiösa trons altaren bringa offer åt skönhetsens, sanningens och den andliga kärlekens Gud. Rätten att framställa dessa former är en gång för alla vunnen åt konsten och skall icke kunna fräntagas henne, allra minst af dem, som, när blott de tongifvande gifvit sin sanktion däråt, ha funnit det anständigt och framdeles skola finna det att nyttja

lösningar, *culs postiches*, lösbröst målade i hudfärg, uppsprätta *linonchemiser*, smink och puder, för att icke nämna annat i den arsenal af medel, hvarmed man sökt framtinga okyska idéassociationer hos manlige betraktare.

Jag tror mig med det ofvansagda ha gifvit tillräckligt material till riktiga svar på de frågor, som blifvit ställda framför denna afhandling. De ärbara kvinnor, hvilka, sedan en frivol modedräkt kommit till välde, *nödgas* bära den, för att *icke* uppmärksammas, skola ej såras af mina ord, utan gifva mig rätt.

En klädsel-form, när den är skadlig för sedligheten, är det ej därför att den blottar, utan därför att den blottar *och döljer*, blottar, för att leda tanken på det dolda, döljer för att göra det dolda retande. Den är osedlig ur båda de synpunkter, som etiken uppställer: osedlig ur *uppsåtets* synpunkt, ty

upsåtet är att leda fantasien på avvägar, och osedlig till sina *verkningar*, hvilket kan intygas af dem, för hvilka osedligheten är lefnadsbrödet, likasom af deras offer.

Är uppsåtet på modeutsväfningarnas område gifvet och alldeles klart, är det däremot icke alltid så med afseende på de konstverk, som råka ut för beskyllningen att ha osedligt syfte. De fleste konstnärer, som gjorts till föremål för denna anklagelse, torde blifvit lika öfverraskade däraf, som under den ryktbara prästerliga perukstriden de präster vordo, som fortfarande ville nyttja sitt eget på hufvudet växande hår och nu af perukens anhängare finga veta, att de voro osedlighetsfrämjare och djäfvulens medkämpar, ty eget hår, i synnerhet om det är rikt och lockigt, är på prästens hufvud en satans snara, med hvilken han snärjer oerfarna och svaga kvinnor, så att de, i stället för att andäktigt lyssna till or-

det, sitta och betrakta den hårfagre ordförkunnaren. Det framhölls, att en hederlig gethårsperuk afböjer den faran. Gud själf, sade man, hade i gamla testamentet varnat mannen för att bära eget hår, synnerligen det långlockiga. Absalons öde borde behjärtas. En peruk skulle ha räddat honom och besparat David faderliga tårar. Gethårsperuken segrade.

* * *

Sandro Botticelli har målat Venus, naken uppstånden ur hafvets fradga. Hade han därmed ett osedligt syfte? Enhvar, som känner den mannen, hans storartade skaplynne, hans villighet att offra allt, äfven sin konst, för Guds rike, måste afvisa hvarje misstanke därom som orättfärdig.

Lukas Cranach den äldre har målat ett ämne än förskräckligare för pryderiet: de

tre gudinnorna, täflande inför Paris om skönhetspriset, och hans Venus likasom kvittrar af naivt själfbehag. Var det Cranachs uppsåt att härmed förföra ungdomen? Man är skyldig betvifla, att mästern Lukas, den hedervärde borgmästaren i Wittenberg, Mårten Luthers hjärtevän, den ifrige främjaren af evangeliums sak, skulle burit på en så ful afsikt.

Och Rubens, som i skönhetsglans framställt samma mytologiska ämne som nu senast Oscar Björck, var hans egentliga mening därmed att fördärfva unga själar?

Men om sådana konstverk ej äro osedligt *menade*, måne de ej äro osedliga till sina *verkningar*? Detta är den i praktiskt afseende viktigare frågan, och jag tvekar icke ett ögonblick med svaret, att de kunna föranleda okyska föreställningsförknippningar. En målning eller ett skulpturarbetes verkan i sedligt afseende är be-

roende af två faktorer: konstverkets halt och betraktarens. Den senare faktorn är den afgörande. Jag vill icke upprepa orden »för den rene är allt rent», emedan de så ofta missbrukats. Men visst är, att den orene kan göra allt, som ligger inom hans räckvidd, orent. En missriktad och otyglad fantasi kan binda okyska idéassociationer vid de nyss omnämnda målningarna och gör det antagligen. Den kan binda dem vid de nakna gestalterna i Strudwicks snörena taffa: »Förborgen till Guds stad». Den kan binda okyska föreställningsräcker vid hvad som helst: ett linne, ett strumpeband, en bröstduk, en hårlock, ett par näpna skodon i skomakarens utställningsfönster. Den kan göra det vid den botfärdiga Magdalena, vid synderskan, som böjer sig intill Jesu fötter och torkar dem med sina lockar; den kan göra det vid bilden af den helige Sebastians unga, af pilar genomborrade kropp.

Den kan vid hvarje brölloppsfest fantisera sig ett svar på den fråga, som nyligen gjorts med afseende på nymfen och faunen i operans källarsal. Åsynen af en ung, oskyldig flicka är kanske den, till hvilken ett okyskt sinnes idéassociationer allra helst knyta sig. Skola fördenskull skulptör och målare nedlägga mejsel och pensel, och unga flickor vara till sin bröllopsdag inspärrade i kloster? Det vore nog mycket begärtdt, och det skulle likväl icke hjälpa. Luften skulle förblifva uppfylld af förförelsesmitta och osedlighetsmikrober.

Kan vår ungdom, som *måste* ut i denna luft, stärkas mot dess inflytande genom några af pryderiet uppfunna medel: genom skyggglappar vid ögonen och respirator framför munnen? Kan den skyddas genom att så länge som möjligt hållas i okunnighet om faran, tills faran är oafvändelig öfver den? Kan ungdomen bevaras i oskuld

genom den nyfikenhetseggande förtegenhet, som pryderiet ålägger till och med modern, sina barns närmaste och förtrognaste vän, med afseende på förhållanden, som äro dem i ett visst skede af uppväxtens ålder af största vikt att lära känna? Nej, frukten på kunskapens träd är lika nödig och nyttig för de i synd födde som den var ödesdiger för dem, som af ingen synd visste, förrän den plötsligt kom.

Blott ett medel gifves mot förförelsen, och det är härdning. Själen kräfver härdning lika mycket som kroppen, och än mer. Inga yttre varsamhetsåtgärder kunna afvända frestelsen eller hindra en begynnelse till orena föreställningsförknippningar. De renaste själar hemsökas af sådana. Det gäller att tvärt afbryta dem och kasta dem ifrån sig. Hvarifrån kraften därtill skall hämtas, därom behöfver jag icke upplysa. Symboliskt resa sig våra tempelspiror upp

mot en renare och spänstigare luft än den vi andas nere i stoftet.

Bibeln är icke prydt, och den bibliska historien, som lägges i barnens händer, är det ej heller. De läsa och få stundom äfven i bilder se historierna om Potifars hustru, Batseba och Susanna. De läsa om en skillnad mellan affelse genom man och affelse genom den helige ande. Det finns äldre personer, som, utan att vara pryda, tänka med fruktan på de möjliga följderna af denna tidiga bekantskap (om orden ge en sådan) med lystenheten och med affelsens mysterium. Men när uppfostrare och religionslärare icke dess mindre anse, att dessa berättelser ej böra strykas ur läroboken, handla de, tror jag, med insikt eller sund instinkt. Det psykologiska studiet af barnens utveckling hänvisar till att den härdning, hvarom jag talat, bör börja tidigt nog. Kunskap om lasters tillvaro få barnen

snart i hvarje fall, men då som oftast från orena läppar, från sådana, som icke äro tvagna i föräldraömhhet eller lärareplikt.

Äfven konststudiet kan göra gagn vid härdeningen, emedan det vänjer ögat vid ädel nakenhet. Det är icke moralisk slapphet, än mindre fräckhet, utan en genom studier och arbete i kallet återvunnen ovärderlig naivitet, som gör, att en konstnär häpnar öfver och finner obegripligt, att någon tager anstöt af en melisk Afrodite, en Apollostaty eller en »Snöklocka».

* * *

Nu några ord om de målningar, som föranledt ofvanstående uppsats. De, som icke sett dem eller hört dem närmare om talas, torde på grund af kända omständigheter antaga, att de betäcka stora väggytor och med utmanande färgglans tilltvinga sig

de besökandes uppmärksamhet. Detta är icke förhållandet. Deras tio scener ur Bacchussagan ha sina platser uppe i salens fris och ingå som momenter i dess dekorerings. Så långt som konstnären därtill haft tillfälle, har han rättat dess färger efter dekoreringsens mörka grundstämning, de äro beräknade att ses på afstånd och för den skull icke minutiöst utförda, deras flesta figurer äro nätt och jämnt så mycket modellerade, att de sväfva mellan intrycken af soliditet och yta. De slå icke hål i väggen för att uppmärksammas, utan underordna sig de principer, som torde vara de riktiga för dekorativt måleri. De ha bullrat i riksdagens andra kammare, men från de platser, där de äro anbragta, bullra de icke. Sedan det oväder lugnat sig, som lärer till operakällarens matsal drifvit tusenden att njuta af eller förtörnas öfver herr Oscar Björcks »osedlighet», torde det varda

en tillfällighet, om kunder, som kommit till stället för att spisa sin middag, skänka åt dessa momenter i salens dekorerings någon af det pröfvande och skärskådande intresse, som matsedeln, rätterna och vinet pläga förbehålla åt sig själfva.

* * *

De som känna den helleniska Bacchus-sagan veta, att hon är ett tacksamt ämne för konstnärlig behandling. När vår skaldefader Hesiodus lefde, hade hon ännu icke hunnit till det djup i symbolik, den rikedom i former och glans i färger hon sedan fick. Gamle Hesiodus trodde på satyrernas reala tillvaro. När han med den ena handen på plogen och med den andra aftorkande sitt anletes svett såg bort mot skogsbrynet, som kringgårdade hans åkrar, torde han nog mer än en gång ha tyckt sig skönja medlemmar af det bockbenta släktet

hoppa i de skuggor, som träden framom den nedgående solen drogo öfver fältet. Han, den sträfsamme mannen, författare till »Verk och Dagar», tyckte icke om satyrerna, emedan de äro, sade han, »odågor, oläraktiga till arbete». De på Hesiodus följande släktleden sågo dessa skogslöpare mer sympatiskt. Med kulturen och med moralen följer ett offerväsen, på hvars altar den oreflektade glädjen öfver tillvaron, stundens bekymmerslöshet, njutningen af ögonblicket, drifternas obundenhet, ysterhetens oberoende af skönhetslinien måste offras. Det vardt för hellenens fantasi ett nöje att någon gång försätta sig in i ett tillstånd, beläget utanför civilisationslif och pliktlif, »jenseits des Guten und des Bösen», och till märkesmän för ett sådant lif gjorde han i sina konstskapelser satyren, som i skogsdjupen jagar efter nymferna och dansar sina uppsluppet lustiga danser till takten af

pukor och flöjtar. Satyrerna och deras vederlikar bland de lägre naturgenierna äro, såsom Georg Göthe nyligen uttryckt det, »naturens omedvetna barn, som lefva i ett oskyldighetens tillstånd och ännu aldrig smakat af kunskapens träd på godt och ondt. De behöfva därför icke hölja sig med någarden civiliserade anständighetens fikonalöf, de lika litet som barnen eller de oskäligen djuren. Uttryckt utan bilder betyder detta: naturen, sinnelifvet, sinnligheten äro ingalunda orena i sig själfva. Nakenheten är kysk. Allt beror på med hvilka ögon man ser den.» —

Nu kommer Bacchus-Dionysos. Hela skaran af sådana naturväsen samlar sig kring den olympiske ynglingen och ordnar sig i korer till ett festtåg, där han styr från sin char det tämda panterspannet. Där tåget yrar fram, kläder sig marken i blomsterkrud, sjuda träden af en safve, som de

druckit ur vårsolens strålbägare, svälla vin-
klasar plötsligt fram i rankornas skugga,
leker det unga vinet i alla varelsers ådror,
dallrar luften öfver svängda tyrser och fladd-
rande vimplar af fågelsång och jubelrop.
Tåget är naturen och kulturen i en sam-
manhängande utveckling: från den sinnliga
lifsglädjen i halfdjuriska former till den för-
finade mänskliga, ideella, halft vemodiga,
som skiner från den gudaborne ynglingens
änne. Och medan det fortskrider, timar
en förädling. Bacchanternas och mänadernas
dans får något af gratiernas på Pinden,
faunernas och satyrernas lemmar förmänsk-
ligas ända till praxiteleisk fågring, deras
anleten få gosseynglingens uttryck, skalk-
aktigt och drömmande. Detta Bacchuståg
är vårlifvets och den skönhetslängtande helle-
niska kulturens gemensamma triumftåg.

Valet af ett sådant eller härmed be-
släktadt ämne för konstnärlig behandling

bör anses berättigadt äfven ur etisk synpunkt.

Hvad ämnets behandling vidkommer, väntar världen ännu på den pensel, som mäktar åstadkomma en, som är fullt värdig dess skönhet och idérika symbolik.

Men här återstår att göra två frågor. Den ena, som företrädesvis gäller allmänheten, är denna: är tidsandan, är riktningen i det nu lefvande släktets bildning och åskådningssätt sådan, att den inbjuder konsten att till behandling upptaga hellenisk-mytologiska ämnen i och för smyckande af offentliga salar? Det klagas, med eller utan skäl, öfver att den undervisning, hvarpå bildningen nu bygges, afser mer och mer att väpna ungdomen för striden om den materiella tillvaron, mindre och mindre att höja, pryda och förfina sjäslifvet. Men säkert är, att allt färre varda de den estetiska kulturens patricier, hvilkas andliga ättartal

går tillbaka till Rom och Hellas, de som vunnit sin utdanning genom antikens poesi i ord och mejselverk. Därmed varda också de allt färre, för hvilka vid betraktandet af ett mytologiskt konstverk det medium förefinnes, genom hvilket det måste ses, för att rätt förnimmas och rätt förstås.

Den andra frågan gäller konstnärerna. Bland dem, som nu hunnit sin mannaålder, ha väl de fleste under sin lärotid haft att genomgå en kris, hvars efterverkningar torde än i dag förspörjas hos en och annan äfven bland de bäste. Mer eller mindre ha de väl alla i sin ungdom tagit något intryck af den konstlära, som då förkunnades, den som i sin puerila underkastelse under den så kallade sanna verkligheten såg bort från den psykologiska verkligheten, från själsstämningarnas värld, bannlyste fantasien, förnekade urvalsinstinkternas rätt på formgifningens område och därmed äfven det

berättigade i glädjen öfver behaget och ädelheten i mänskliga gestaltlinier. De, som icke alldeles helbrägda räddade sig ur denna kris, torde vara föga ägnade att behandla ämnen ur den antika mytologien, hvars gestalter, utformade af hellenisk skönhetslängtan, äro personifikationer och hvars uppträden symboler af idéer, själsstämningar och naturstämningar i oupplöslig enhet. För att framträda för vår tid med ett öfvertalande sken af verklighet och lif kräfva de bearbetning af en inbillningskraft, fri och frisk som Arnold Böcklins. En inbillningskraft, som bär svårläkta märken, inskafda af den materialistiska franska naturalismens bojor, är därtill föga ägnad.

Dessa märken skönjas ännu i taflor, som äro beundransvärda i behandlingen af ljuset, men där man midt i en natur, som öfvergjutes af dess idealiserande magi och där hvarje annat föremål synes förfinadt

och förändligadt i skimrande eterdallringar, finner en kvinnogestalt så framställd, att huru än den reflekterar, bryter eller suger till sig de på huden lekande solvibrationerna, dess själfva formgifning i sin simpelhet och oädelhet motarbetar ljusets estetiska verkan och påtvingar oss föreställningen om en hona af djurslaget människa eller, hvad sämre är, om en degenererad varelse, ej om den varelse, som säges vara och borde vara skapelsens krona.

Det vore önskligt, att konstnärerna städse, när de framställa nakenheten, vore behärskade af känslan för det nakna renhet och helighet. En tacksägelse till Gustaf Fröding för en dikt, som just, då jag nedskrifvit denna önskan, kom mig till handa, hvori denna känsla fått ett högpoetiskt uttryck.* Han drömmer om

* Se Aftonbladet för den 27 april.

»Ariens land,
 där solguden tömmer
 med gifmild hand
 sin kärlek, sitt lif, sina häfvors mängd
 kring allt, öfver allt i en lycklig ängd,»

och

»Där mannen är stark och kvinnan vek
 och ungdomen yster och vig i lek,
 ett naket folk, för stolt för ok,
 för rent för dräkternas skökodok.

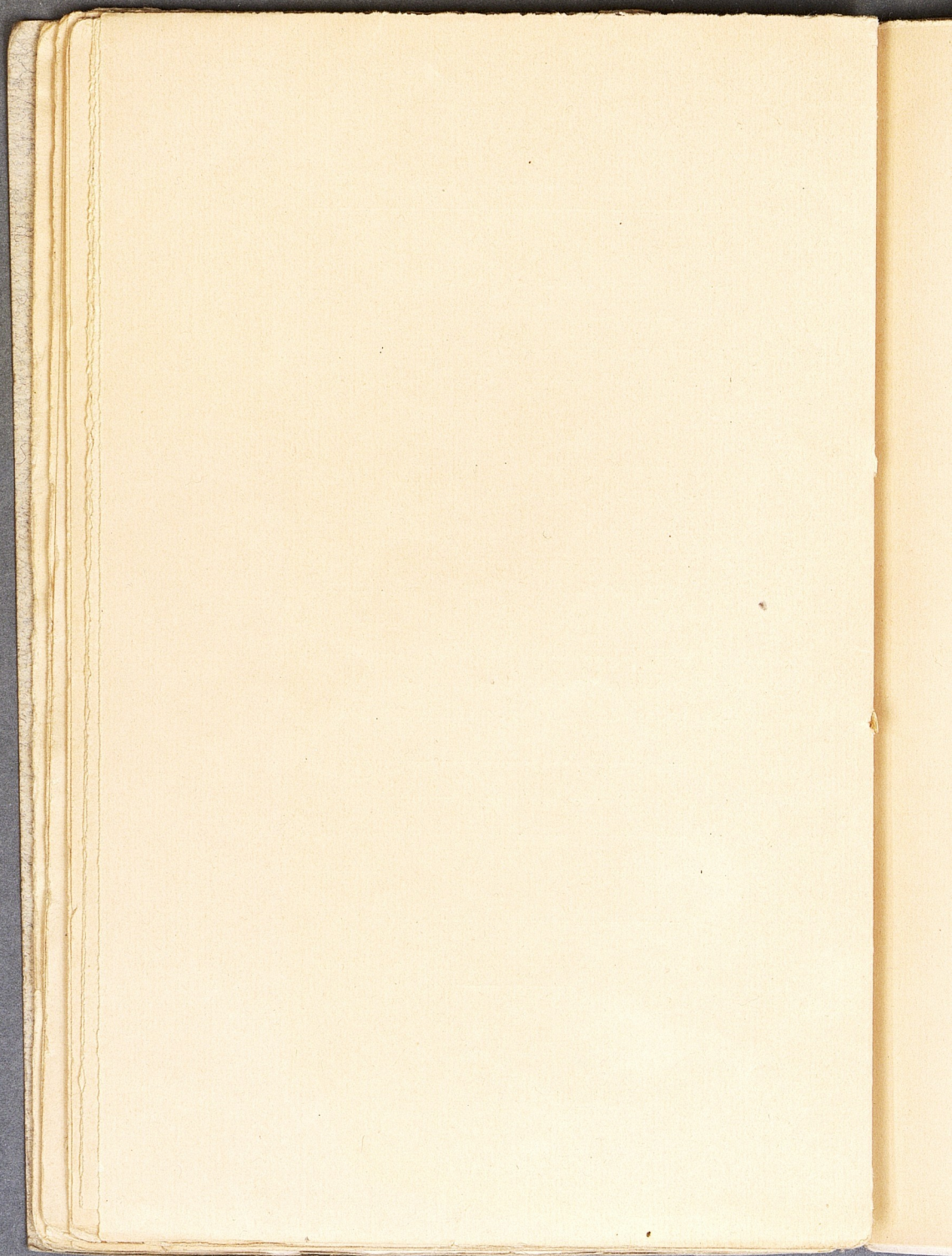
Men skymtar det stundom bland flickornas
 flockar

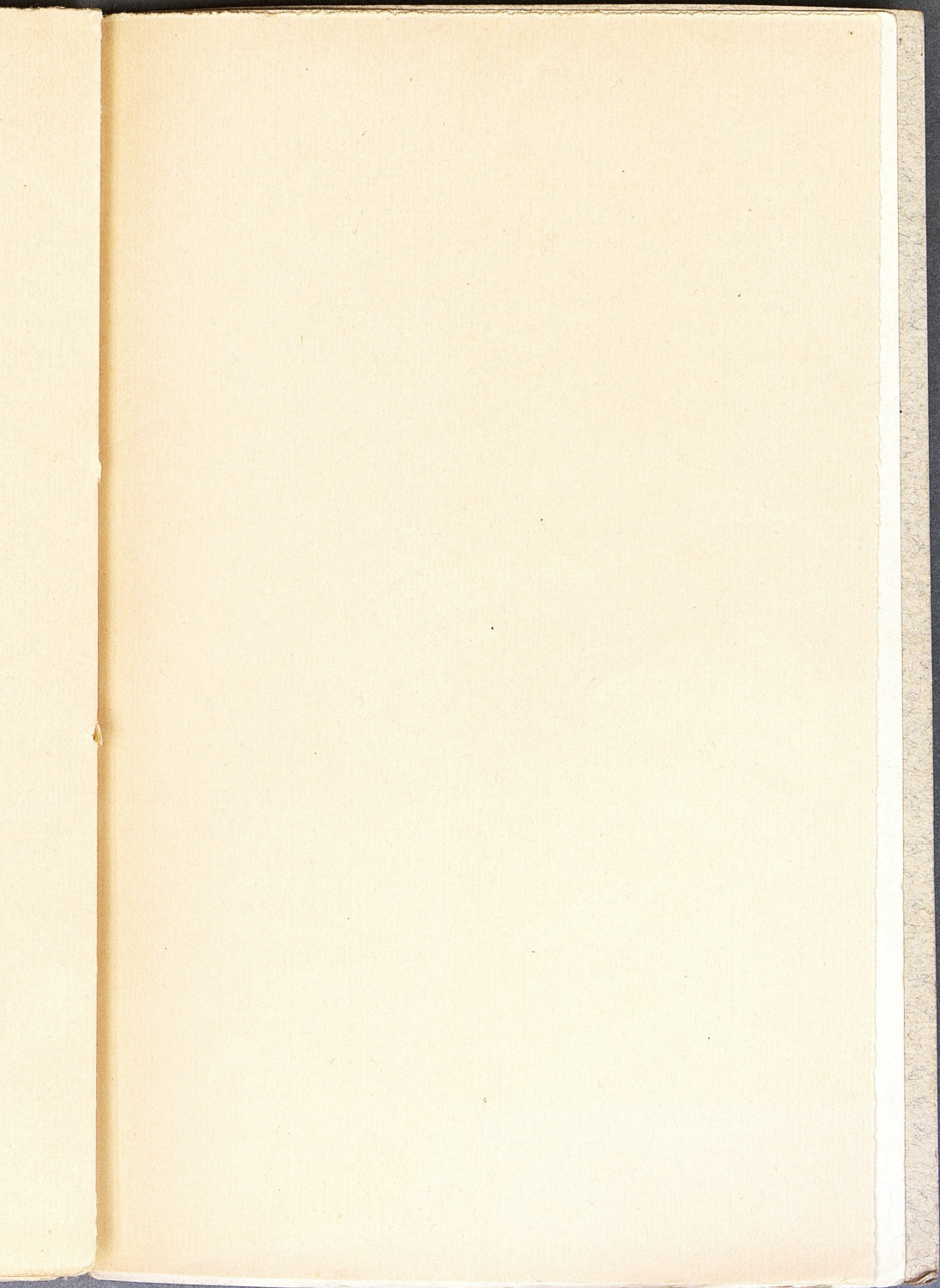
ett mångfärgadt kläde om höfter och lockar,
 det är för att göra sig särskildt grann
 och vacker och kär för en älskad man.»

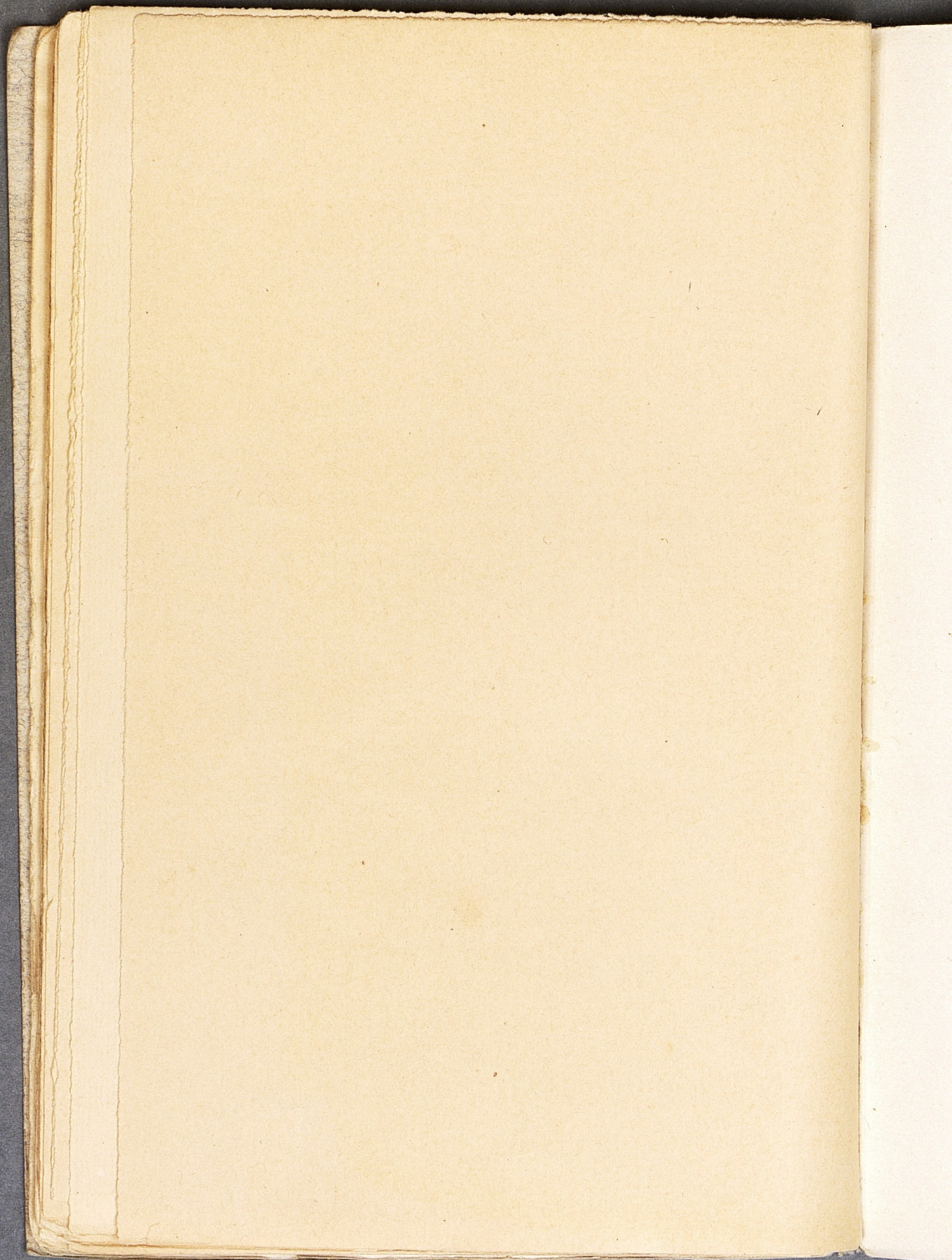
Apostelns ord, att människans lekamen
 är ett tempel åt det heliga andeväsen, som
 där fått bostad, har äfven sin estetiska gil-
 tighet.

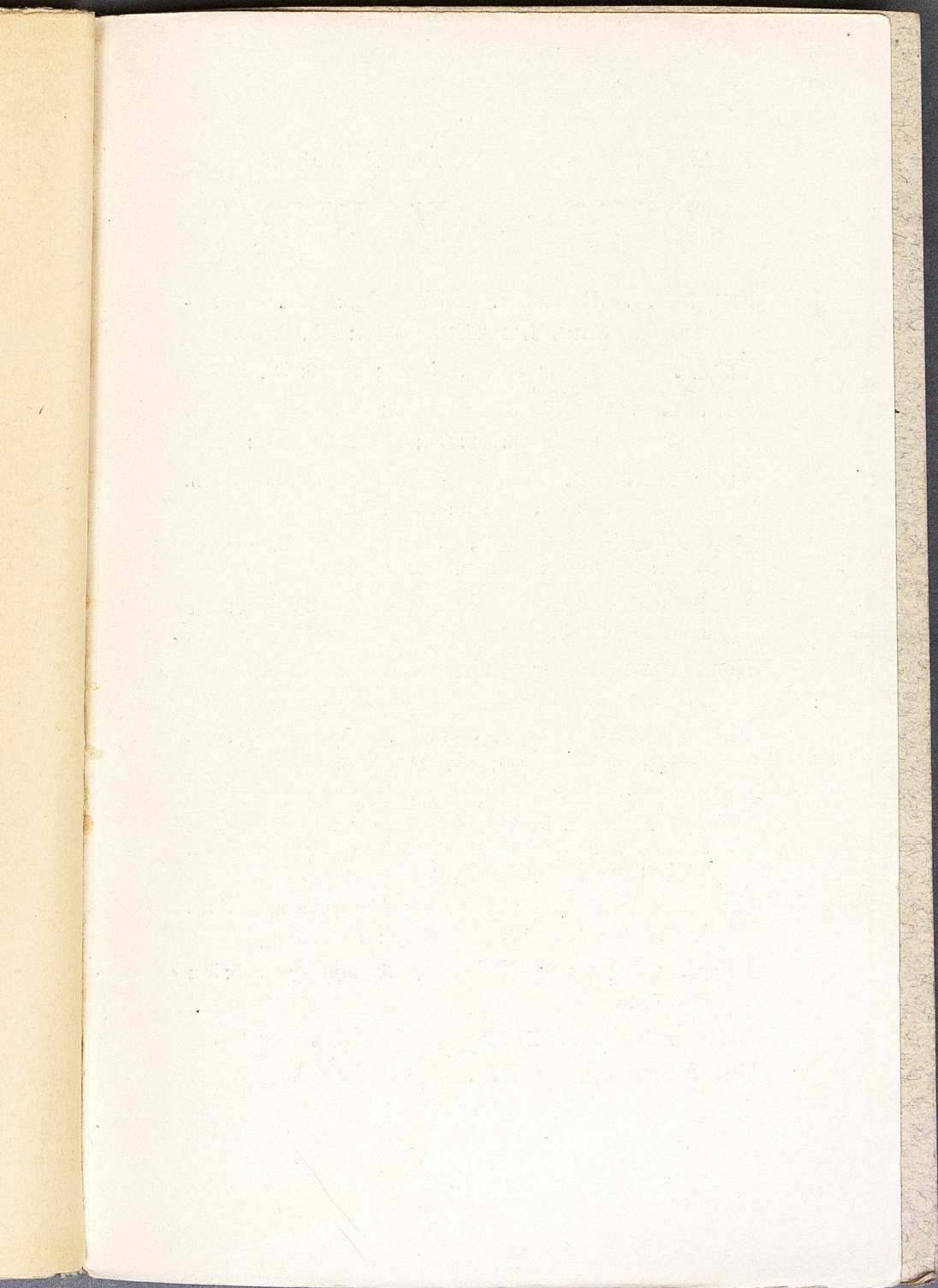
Ekeliden, Djursholm den 27 april 1895.

På ALBERT BONNIERS förlag har utkommit af

VIKTOR RYDBERG:

Singoalla. En fantasi. *Praktupplaga.* Med illustrationer af CARL LARSSON. 6 kr.; inb. 8: 50.

Varia. Tankar och Bilder. 5 kr.; inb. 6: 50.

Dikter. Första samlingen. 4 kr.; inb. i clothb. 6 kr.
— Andra samlingen. 2: 75; inb. i clothb. 4: 50.

Vapensmeden. Hägringar från reformationstiden. 5 kr.; inb. 6: 50; med guldsn. 7 kr.

Den siste Athenaren. 5:e upplagan. 2:ne delar. 6 kr.; inb. 8 kr.; med guldsn. 9 kr.

Undersökningar i Germanisk mytologi.
2:ne delar. Häft. 22: 50; inb. i 2:ne band 26: 50.

Romerska sägner om apostlarne Paulus och Petrus. 2:a upplagan. 1: 50; inb. 3 kr.

Fädernas gudasaga. Berättad för ungdomen. Kart. i färgtr. omslag 3: 50; inb. i clothb. 4: 50.

Goethes Faust. Öfversättning. *Praktupplaga* i folio. Med 74 illustr. i texten, 4 tonbilder samt 2 fotografier, alla efter teckningar af Prof. A. v. KRELING. Häft. 18 kr.; inb. i praktb. 27 kr.

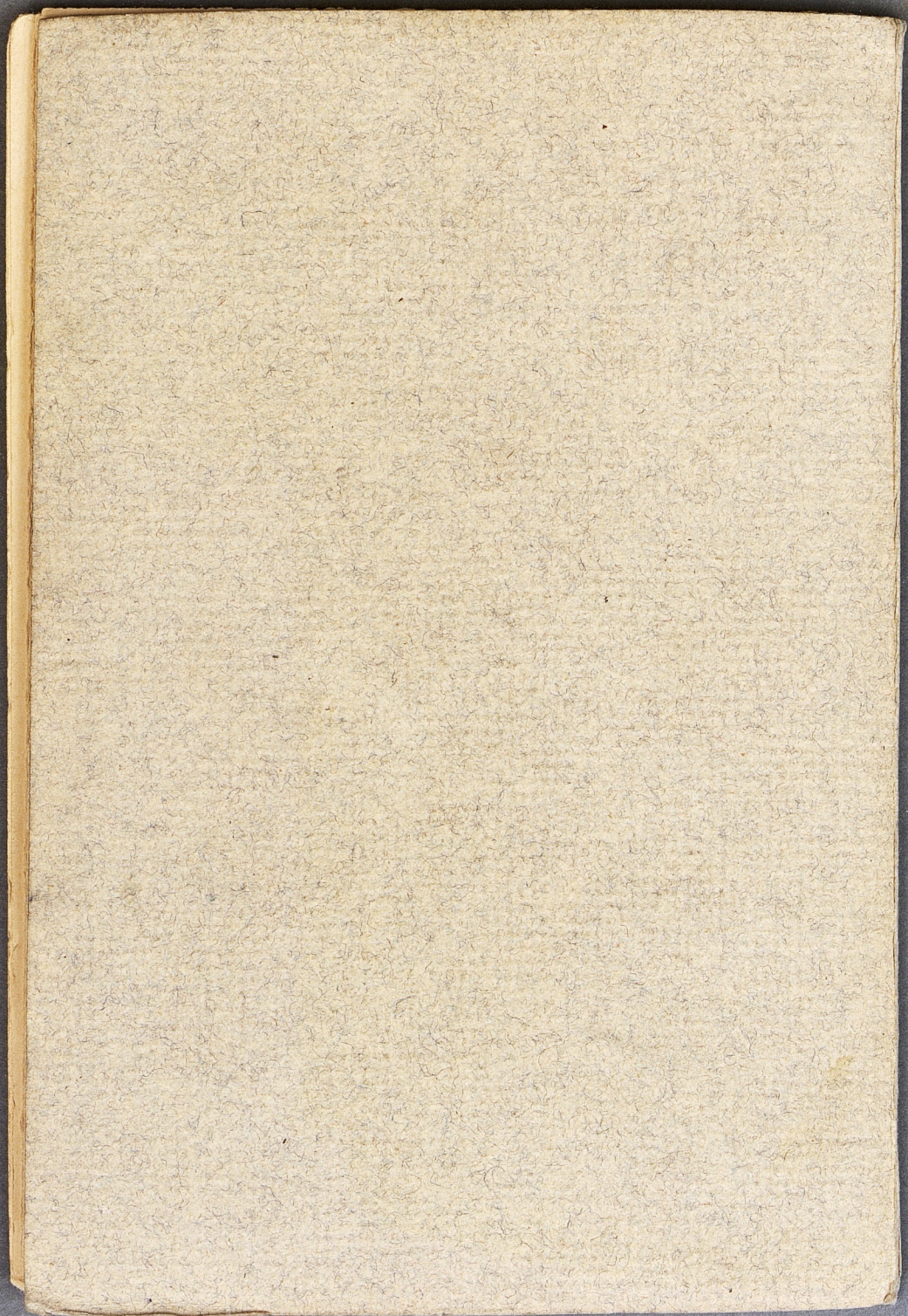
Goethes Faust. 2:dra *genomsedda upplagan.* Häft. 4: 75; eleg. inb. med guldsnitt 6: 75.

Bibelns lära om Kristus. 5:e upplagan. 5: 50; inb. 7 kr.

Lille Viggs äfventyr på julafton. 50 öre.

Det forna Jönköping. Skizz. 50 öre.

www.books2ebooks.eu